

ГОД. XIV.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 12.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ

БОГУМИЛИ.

ДРАМА У 4 ЧИНА С ПРЕДИГРОМ, НАПИСАО МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН.

(Свршетак.)

И тај чин оставља у нама утисак целине. Читава трагедија развија се пред нама. Од безазленог кокетовања до страшног излива праве љубави, од сумње, љубоморства, јогунства па до катастрофе, којој је рефлекс очајање. Нема сумње, да је то најсилнији приказ у целој драми, јер поред живе радње и психолошког утицаја и развитка, одудара од осталих приказа неким самосталношћу, неким пластичком, а то све лежи баш у страсној радњи, у чистом драмском елементу, док се остали прикази и чинови већином испомажу декорацијом и множином људи, или обичном интригом, којој се свршетак увек може навестити.

У првој половини четвртог чина видимо храм богумила, као и у предигри. Велики дед богумилске цркве и још неки приврженици разговарају се о пропаганди своје вере и о успеху њеном. У то улази властелин, који лице своје сакрива и предаје своју веровницу. На скоро за тим долазе телохранитељи, па Богут, и јављају старешини, да је Војнег погинуо управо као мученик свога уверења. Богут води главну реч и говори о двору, док му онај тајанствени властелин не приступи и руку на уста мете; уједно му се мало и покаже. Богут онеми. У тај мах чује се опет дупање. Црквењак изађе, али се нагло врати и одбегне на друга врата. У цркву улази Маврин, велики судија а с њиме војници. Он прогласи све присутне

за ухапшене па приступи тајанственом властелину и положи руку на раме му. Сад настаје приказ, који све изненађује. Властелин открије лице и сви познају — Немању. Немања, увређен, што се заповести његове тако слушају, држаће државни суд, ком ће он бити председник.

Друга половина показује нам дворану као у првом чину. Такав је и распоред, само што телохранитељи стоје доле, лево од жупана, и то као оптужени, преко пута од њих стоји богумилски дед и остали богумили. Ту су и Горјана, Љиљања, Маргита и Романа.

Суд отпочиње. Богумили се бране. Телохранитељи особито не даду рећи, да је с богумилством у свези и издаја, јер их Немања оптужује, да су у свези с баном босанским, с Кулином. Најразложније се брани Богут, и кад види на столу ону амајлију, коју је Љиљања бацила а Горјана подигла, и којом је амајлијом и изашило све на видик, јер ју је Горјана у слепој страсти послала жупану — он извади друго обележје, предаје га жупану, те одаје тиме, да је и Горјана богумилка. Немања је изненађен. Ту прилику употреби стари Ромиљ, да жупана склопи на милост. Православни владика и католички архиепископ раде против Ромиља, и ту сад настаје приказ, који ми се доста чудан чини. Не толико чудан са крајњег свршетка, већ са тока свога. Стеван Немања, силни велики жупан, слуша и трпи при-

говоре, нападаје, пребацивања, па и зама-рања од свих, који су ту. Ромиљ га на-пада, свештенство га напада, Богут га скоро грди, док Немања на послетку не попусти, те изриче пресуду, којом се бо-гумили гоне из земље. Горјана мора у манастир, а Борило добија Љиљању.

И тај је чин од драмског ефекта, само што се тај ефект показује спољашње и нема у себи оне драмске душе, коју има трећи чин.

Шта одржава у тој драми свезу, кон-тинуитет? Она мала амајлија. Да ње нема, био би сваки чин драма за себе, али са особама „Богумила.“ Према томе има и сваки чин свог засебног јунака или јуна-кињу. У предигри је богумилски дед, у првом чину Немања, у другом Горјана, у трећем Војнег, у четвртом амајлија а мож-да и Богут. Не мислим ја њих као нај-важније особе у тим појединим чинovima; ја их баш мислим као јунаке у драмском смислу. Други и трећи чин и. пр. две су са свим засебне радње, и не стоје ни у каквој свези једна с другом. Трећи чин шта више не стоји ни са самом драмом у свези; он је нешто засебно па можда и с тога најбољи. И други чин био би исте судбе, да није оне амајлије; само што је много слабији од трећег. Услед тога заман тражимо главнога јунака, око ког се раз-вија цела драма, који би главну радњу носно на својим плећима. Може се, до ду-ше, рећи, да су сви богумили један јунак. Али баш онда се и морала драма поцепати, кад ти богумили немају свога главног репрезентанта, дакле јунака драме.

Па и карактери су према тој поцепано-сти у драми. Немања подлеже тренутним упливима и ако истиче неку врсту начела. Он осећа несталност своју и сам, па се

окужава неким јогунастим нимбом, а ма-скира је претњама. Богут има највише по-сла на позорници, а опет за то је само ту, да ода Горјану као богумилку. У оп-ште, та сцена баш утиче непријатно, кад богумили једно друго одају. Најсвесни-ји међу њима, Богут, денунцира жену своје вере, да се свети, а можда и се-бе сакрије иза леђа жупанове рођаке, те тако да се и спасе. Борило је машина. Војнег свршава, до душе, трагички, али нам мушки понос његов долази под чудну свет-лост, мушка одважност његова под чудну сумњу. Јогунастим и ограниченим напа-дајима Романиним не може друкче да о-доле, већ самоубиством. Горјана је једина активна; она зна шта хоће и ако се по-води за страшћу. Али та је страст њена рођени, продукт њене нарави, њене особе. Па опет пада ниско, кад не зна друкче да се помогне, већ денунцирањем. Љиља-на је машина, коју Горјана навија како хоће. Романа је радознало девојче, које кад је угризло у једно зло, не попушта никако. Али не из начела, већ из јогу-ства, као размажено дете.

У опште, женски су карактери ипак боље и конзеквентније изведени, него му-шки. Жене или девојке дотерају бар своје до краја. Истина, ми бисмо покретача њи-ховог рада назвали пре ђуд, него начело и карактерну црту.

Глумци и глумице чинили су своје: приказ је текао прецизно. Немању је да-вао г. Тоша Јовановић, Ромиља г. Ђура Рајковић, богумилског деда г. Анастасије-вић, Борила г. Милорад Гавриловић, Вој-нега г. Љуба Станојевић, Богута г. Ми-лош Цветић, Горјану гђа Милка Гргуро-ва, Љиљану гђца Јурковићева, Роману гђца Августа Нигринова.

ЕМИЛ ОЖЈЕ.

24. октобра 1889. године преминуо је у Па-ризу Емил Ожје, готово највећи драмски писац европски у деветнаестом веку. Покојник се ро-

дио 17. септембра 1820. у Валансу, у округу, који се зове Дром. У почетку је хтео да буде адвокат, али, угледајући се у пример свога де-

де Пиго-Лебринна, науми да се огледа на драмском пољу.

Било му је 24 године кад је дошао у Париз. Прва му драма беше „La ciguë“ (1844) коју је Théâtre-français одбио, али је у одеопском позоришту сјајно успела. То је фантастичка слика старинских обичаја написана у прекрасним стиховима. У њој писац оштрим бичем шиба саможиву безбрижност ондашње омладине, те му се то дело може увретити у најсавршеније му радове. Друга драма „Un homme de bien“ (1845) отвори му врата Théâtre français-a, у ком је од то доба био радо виђен гост.

Слабије је прошла драма му „L' aventurière“ (1848); па и „Proverbe“ у једном чину „L' habit vert“ (1849), који је написао с Мисетом, не би боље среће.

Ал' „Gabrielle“ (1848) разбије све запрете, које су сметале, да му слава сине у свој сјајности својој. То је била права победа уметничкога му генија. „Gabrielle“ је комедија (у француском смислу) у 5 чинова, написана у лепим стиховима. У тој комедији слави и узноси жељидбу и породични живот. За „Габријелу“ добије Ожје г. 1850 Монтионову награду, коју раздаје академија сваке године, а зове се „prix de vertu“ (награда за врлину). После „Габријеле“ изађе „Philiberte“ (1853) драма пуна миза и милоте, и нова, велика комедија, у пет чинова: „La pierre de touche“ (1853), у полак сентиметална у полак шаљива. Написао је у прози, а у томе му је помагао Сандо. До тада писао је Ожје већином у стиховима. Ожје огледао је срећу и у озбиљној драми, па је написао „Дијану“ (1852), али без особита успеха.

У тим драмама иде Ожје за грађанском тенденцијом старе класичне школе, којој је на челу стојао Понсар, а којој је био узор старофранцуска карактерна комедија. Сад истом почиње Ожје прелазити у други круг, сад га истом видимо, да прихваћа нови програм, који нада све тражи потпуно цртање садашњег живота и заплетену радњу.

Први му је рад тога смера „Le mariage d' Olympe“ (1855), за којим се појавио „Le gendre de mr. Poigrier“ (1856.) Ту комедију (Зета г. Поаријера) написао је опет у друштву са писцем Сандо. То је изврсна комедија у прози, у којој

писац с великом комичном снагом износи будалаштине пропале и тапште аристократије, те смешно владаће богатих грађана. Та је драма свакако једна од најбољих му дела, те му је прибавила много славе и признања. Касније му драме, већином сатиричне, „Leo lionnes pauvres“ (1858), „La jeunesse“ (1856), „Les effrontés“ (1861), и „Le fils de Giboyer“ (1862) наперене су против материјализма нашега времена, против тога, што се богаташи и трговци мешају у дневну књижевност, против тога, што религија хоће да намеће окове књижевности.

Све те драме доказ су списатељеве необичне генијалности, а писане су с толиком искреношћу и смелешћу, да достигну молијерова „Тартифа“, па да није било протекције, била би их позоришна цензура јамачно осудила, да коју годину тамнују у списатељевом столу.

Друге су драме истога смера „Ceinture dorée“ (1855) и „Un beau mariage“ (1859), „Monsieur Guérin“ (1864 у прози), „Paul Forestier“ (1868 у стиховима). Потоња драма успела је сјајно.

Ожје написао је либрето „Sapho“ (1851), за који је музику написао Гуно.

Француска критика признаје у један глас, да је Ожје први драматик француски. Своје такмаце надмашује Ожје неком свестраношћу свога талента и финоћом свога посматрања. Са психолошком дубином у својој карактеристици уме Ожје као слабо ко спајати елегантан спољашњи облик. Поред тога он ватрено брани поштење и поредак. Ожјерове мисли о друштву идеалне су и строго етичне.

Све те врлине набавиле су му поштовача по целом свету.

Ожје постао је г. 1858 чланом француске академије, а године 1858 командером почасне легије.

Драме му изашле су у Паризу године 1857 у шест свезака. Поред тога издао је године 1856 свеску песама „Poésies“, међу којима се, крај мањих идила, наводи сатира „La langue“ против адвоката године 1848. и старија му комедија: „Les méprises de l'amour“.

Најсавршенија му је драма свакако „Les Fourchanbault“ (1874), у којој се Ожје показује и опет у правој слици. Он је овде веома строг и озбиљан судач нашем друштву. Та је драма

управо савршена и по етичкој важност и по композицији и по техници и по дијалогу. Све је ту складно и правилно као у каквог јелинског кипа. То је врхунац уметничкога му рада.

Драмска му дела спасла су у првome реду част и глас француске позорнице, као прве позорнице на свету.

Окје презире грубе драмске ефекте, којима особито Сарду засењује публику; он избегава „тематске“ предмете, којима Дима посвећује највећу пажњу; он не мари ни за фину интригу, којом се служио Скриб; он се уклања и пикантним „бракоразводним изумима“, од којих живе толики француски драматичи. Хумор му је дубљи, сатира замашнија, смер озбиљнији. Завршне речи у „Les effrontés“ (Безобразницима): „будимо поштени“: била му је исповест, прави смер му. Тежња му је увек, да сатиром покаже друштвене махне и ране, али да их уједно и лечи.

Прозваше му за то „школу“, којој је увек био мајстором, поругљиво „école du bon sens“, али он није се на то обзирао, него је свеједнако поштено ишао за својим смером, те умрљо као поштен, значајан човек и писац.

Окје није само француски писац: он је европски писац, јер ваља да нема поле знатне позорнице у Европи, која не би у свом репертоару имала окјерова дела.

И на нашој позорници приказано је више његових драма, као: „Les Fouchambault“ (Фуршамболови), „La pierre de touche“ („Наследник“).

Име окјерово проносиће се светом докле год буде људи, који умеју ценити, шта је у истини величанствено дело људскога генија. Многа данас слављена имена отићи ће у заборав, ал' Окје ће се спомињати међу првим књижевницима деветнаестог века!

Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(*Српска народна позоришна дружина*) завршује низ својих представа у Сентоману о Јовану дне о. г. и онда долази амо у Нови Сад, а пре тога може бити да ће отићи у Ст. Вечеј на неколико представа, ако се родољуби старобечејски постарају, да позориште у њих прође без дефицита.

КЊИЖЕВНОСТ.

(*Крунисање песниково*). Летос је шпански песник, старина *Зорила*, у присутности многобројног народа у Гранади, крунисан лавровим венцем. Зорила, коме је 72 година, одупирао се тој светковини, али узалуд. Уредник листа „Defensor de Granada“ предложио је, да се песник крунише и сав народ пристаде уз ту замисао. Влада је на ту цел дала 20.000 песета. Варош Гранада такође је дала велику суму, а многи поштовачи песникови дали су врло велике прилоге. 2. јуна о. г. почела је слава. Песника су са свечаном пратњом довели из Мадрида у Гранаду, где су га дочекали све власти и готово све становништво те вароши. Ту се искупило много депутација из разних вароша и друштава, универзитета и нарочити краљичин изасланик и заступник. Сва варош била је дивно окићена. Пут од

железничке станице до стародревне Алхамбре био је сав осветљен бенгалском ватром. Свуда су паљени дивни ватромети. Свечана кола песникова пратило је 200 других кола. Читаву недељу дана, поред разних забава, песнику су чињене најразличније почести. На послетку 10 јуна извршено је крунисање. Под престолом од црвене кадифе, извезеним златом, сео је песник на је поред њега пролазио поход. Требало је више од три сахата, док је поход прошао. Поход се делио у 50 група, свака са својом музиком. Сва друштва, сви изасланици, све школе и многи приватни, положили су пред ноге песникове скупocene венце и друге драгоцене дарове. За тим је извршено крунисање у старинској палати Карла V., јер се због тескобе није могло извршити у Алхамбри. Велико дворниште те палате било је дупком пуно. Све је било свечано одевено. Краљичин заступник и песник седели су под престолом. Два пажа донесу златан венац, који преседник књижевног друштва и краљичин заступник узму, па га метну на главу песнику. После тога прочитан је допис цара бразилског, који песника ставља у један ред с првим генијима свих векова. У вече је био концерт и врло дивно осветљење вароши и околине.

Издаје управа српског народног позоришта.